

Arjen Sevenster & Japan: de geboorte van de dichter

Soms zou je willen dat je aan een dierbaar iemand die recent is overleden nog een laatste vraag kon stellen. Je kunt wel enigszins vermoeden wat zijn of haar antwoord zou zijn geweest maar je weet niet of je vermoeden juist is - en misschien wordt het antwoord dat je je naaste in de mond legt te simpel of juist te complex is, is het teveel je eigen interpretatie of – en dat kan natuurlijk ook: het is spot-on!

Aan Arjen zou mijn vraag zijn: wat is nu de echte oorzaak voor je fascinatie voor Japan? Zeker, ik wist dat hij in zijn jeugd een niet onverdienstelijke judoka was. En ja, hij vertelde me dat zijn keuze om naast wiskunde, waarin hij cum laude afstudeerde op Riemann-oppervlakken, ook Japans te gaan studeren, gebaseerd was op een nuchtere calculatie: ‘Ik vroeg mij af: ben ik een van de 50 beste of vooruit: 100 beste wiskundigen ter wereld? Ik denk het niet, dus ik heb naast de wiskunde ook een ander pad gekozen.’ Had Arjen toen al kennis van wat de zenmeester Mumon Kai (1183-1260) over de Poortloze Poort schreef?

*De grote weg heeft geen poorten
Duizenden wegen lopen er doorheen
Wie door deze poortloze poort gaat
Loopt vrij van alles tussen hemel en aarde*

Het proberen te achterhalen wat Arjens diepere drijfveren waren om niet alleen Japans te studeren, maar ook een half leven lang Japan-*angehaucht* en zen-adept te zijn, begint met kijken naar de start van onze vriendschap. Het begint ook met de constatering dat waarover we elkaar ook spraken (boeken, Arjens gedichten, ons dagelijkse werk, al het andere waar mannen het over willen hebben zonder hun vrouwen erbij) en hoezeer we ook probeerden om het woord te vermijden: ‘Japan’ dook elke keer weer op.

Net zoals bij Arjen het toeval een rol speelde om Japans te gaan studeren (Prof. Frits Vos nam tot Arjens verbazing zelf de telefoon op toen Arjen hem vroeg of het voor een wiskundestudent zinvol zou zijn Japanse als bijvak te kiezen), speelde dat ‘toeval’ ook een rol bij onze kennismaking.

We leerden elkaar kennen toen ik begin 1978 arriveerde in Japan na een summiere briefwisseling met Arjen en Lydia die in januari 1977 startte nadat ik in het decembernummer van Vrij Nederland ‘Met de gordijnen open’ een korte bijdrage van hen las waarin zij, toch niet de kleinsten, hun piepkleine huis in Yanaka, Tokyo beschreven. Ik kon uit het artikel hun adres

destilleren en schreef hen dat ik in 1978 naar Japan wilde komen. Tot mijn plezier kwam er een keurige brief terug die de start was voor een lange vriendschap.

Maar waarom werd Arjen, de wiskundige, door Japan en de Japanse cultuur aangetrokken en waarom was hij een zen-adept? (waarbij ik overigens geenszins zou willen suggereren dat Arjen een Japan-lover zou zijn - soms kreeg ik de indruk dat Arjen & Japan haaks op elkaar stonden.) Misschien vind ik het antwoord in de drie boeken die ik na zijn overlijden uit zijn indrukwekkende boekenkast mocht kiezen en die overduidelijk door hem zijn gelezen en soms van vragen en opmerkingen zijn voorzien. Alle drie boeken laten zien dat Japan voor hem in een aantal opzichten een eigen realiteit heeft, met bijzondere wetten in logica en gedrag. Het eerste is *The Reluctant Admiral*, een biografie door Hiroyuki Agawa van Isoroku Yamamoto, de man die de aanval op Pearl Harbour bedacht en uitvoerde. Yamamoto, die jaren in Amerika had gewoond als marine-attaché, wist – en vertelde de legerleiding en zelfs de keizer - dat een oorlog met de Verenigde Staten kansloos voor Japan was. En toch viel hij aan: alsof er in Japan een andere logica werd gehanteerd dan die welke je voor zo'n zware beslissing mocht verwachten. Het tweede boek uit Arjens boekenkast was *The Nobility of Failure* van Ivan Morris, waarin negen helden uit de Japanse historie worden beschreven die, ondanks het feit dat ze met grote zekerheid weten dat ze de strijd met 'de macht' zullen verliezen, toch voor de confrontatie kiezen. Ook hier weer een ander patroon dan wij in het westen kennen: de held is bij ons veeleer iemand die grote tegenslagen kent, maar wiens naam gemunt wordt door de uiteindelijke overwinning. Niets van dat alles bij de falende helden in Morris' boek: zij volgen hun geweten – en beëindigen in de meeste gevallen hun leven door *seppuku*, zelfmoord door het zwaard. De derde keuze uit Arjens verzameling van boeken over Japan was 'Spel zonder Snaren' van de Leidse hoogleraren Frits Vos en Erik Zürcher: een beschrijving van het zenboeddhisme dat, in de woorden van de auteurs 'iedere canonieke studie verwerpt, de spot drijft met zijn eigen religieuze grondslagen en een directe weg tot Verlichting met volstrekt irrationele middelen propageert.' Vos en Zürcher illustreren dat aan de hand van een passage uit een 17^{de}-eeuws zen-aforisme: 'De mensen weten hoe zij een boek met schrift moeten lezen, maar zij weten zich geen raad met boeken zonder schrift. Zij weten hoe zij op een luit met snaren moeten spelen, maar weten niet wat te beginnen met een luit zonder snaren.'

Was dat, het soms volstrekt ontbreken van enige westerse causaliteit en de vaak andere realiteit wat de wiskundige Arjen in Japan zo fascineerde? Ik lees een gedicht van Sengstan, een zenmeester die leefde rond 550:

Het oneindig kleine is zo groot als het oneindig grote. Grenzen bestaan niet

Het oneindig grote is zo klein als het oneindig minuscule

Niemand kan hun begrenzingen zien

Zet dat maar eens tegenover de vraag hoe de Riemann-oppervlakken $f(z) = \sqrt{z+1} + \sqrt{z-1}$ eruit zouden zien!

Wanneer ik Arjens gedichten lees in *De wind van morgen*, het indrukwekkende verslag van zijn laatste twee jaar, vermoed ik dat zijn taalgebruik en zelfs zijn kijk op het leven door zijn verblijf in Japan wezenlijk veranderd is. Sterker nog, ik durf te beweren dat Japan, waar hij niet meer dan vijf jaar woonde (en waar hij zelfs een nieuwe grammatica-methode ontwikkelde om het Japans onder de knie te krijgen), de geboortegrond is geworden van de dichter Arjen Sevenster. Daisetsu Teitaro Suzuki, de grote promotor van zenboeddhisme in het Westen, beweerde dat ‘Zen het beste kan worden uitgedrukt in poëzie, eerder dan in filosofie, want het heeft meer affiniteit met gevoel dan met een intellectuele benadering.’ Mijn stelling is: de poëzie zat in Arjen, maar had om te ontstaan een andere voedingsbodem nodig dan de nuchtere Nederlandse klei. En eenmaal weer terug in Nederland was voor Arjen de bron ontsloten.

De Tennoji-tempel in Yanaka was Arjens favoriete plek, waar hij ook regelmatig bij de grote boeddha mediteerde toen hij in Tokyo woonde. In juli 2019 heb ik in de tuin van deze tempel drie van zijn gedichten aan de boeddha voorgelezen en vervolgens wat van zijn as uitgestrooid. Want ook daar hoort Arjen thuis.

Radboud Molijn (1952) vertrok in 1978 naar Japan om daar tweeënehalf jaar op uitnodiging van een van de grote toneelgezelschappen en een TV-zender als acteur te werken. Van 1980 – 1982 was hij als acteur verbonden aan het Ro-theater.

Samen met Arjen Sevenster organiseerde hij twee grote tentoonstellingen: ‘Japan in Rotterdam’ (1984) en ‘De Grote Tijdtentoonstelling’ (1990).

Hij is nu directeur van Global Bridges BV en is als commissaris betrokken bij een aantal bedrijven. Deze tekst zou zijn uitgesproken op boekpresentatie van *De wind van morgen* op 19 april 2020 in Boekhandel Blokker te Heemstede.